

ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМУ

УДК 37.016:74(075.8) + 37.26

Н. Є. КОЛЕСНИК

ПРОБЛЕМА НАСТУПНОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ

Розкрито особливості реалізації принципу наступності у підготовці майбутніх вихователів і вчителів початкової школи до організації художньо-естетичної діяльності дітей. Визначено показники готовності дитини до школи в різних сферах її життєдіяльності, зокрема художньо-естетичній. Охарактеризовано зображувальну діяльність дітей дошкільного віку. Представлено види нетрадиційних технологій виконання художніх зображень. Встановлено напрямки у підготовці майбутніх вихователів і вчителів початкової школи до організації художньо-естетичної діяльності дітей: теоретичний, організаційно-методичний, практичний. Проаналізовано базові поняття «неперервність освіти», «наступність», «художньо-естетична діяльність». Розкрито роль і значення творчої уяви та мислення дітей в умовах художньо-естетичної діяльності. Висвітлено досвід підготовки майбутніх вихователів і вчителів початкової школи до організації художньо-естетичної діяльності дітей. Представлено закономірності розвитку творчої особистості дошкільного та молодшого шкільного віку.

Ключові слова: принцип наступності у підготовці майбутніх вихователів та вчителів початкової школи, художньо-естетична діяльність дітей, готовність дитини до художньо-естетичної діяльності.

Н. Е. КОЛЕСНИК

ПРОБЛЕМА ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОСТИ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ И УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ К ОРГАНИЗАЦИИ ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕТЕЙ

Раскрыты особенности реализации принципа последовательности в подготовке будущих воспитателей и учителей начальной школы к организации художественно-эстетической деятельности детей. Определены показатели готовности ребенка к школе в разных сферах ее жизнедеятельности, в частности художественно-эстетической. Осуществлена характеристика изобразительной деятельности детей дошкольного возраста. Представлены виды нетрадиционных технологий выполнения художественных изображений. Выявлены направления в подготовке будущих воспитателей и учителей начальной школы к организации художественно-эстетической деятельности детей: теоретический, организационно-методический, практический. Проанализированы базовые понятия «непрерывность образования», «последовательность», «художественно-эстетическая деятельность». Раскрыты роль и значение творческого воображения и мышления детей в условиях художественно-эстетической деятельности. Отражен опыт подготовки будущих воспитателей и учителей начальной школы к организации художественно-эстетической деятельности детей. Представлены закономерности развития творческой личности дошкольного и младшего школьного возраста.

Ключевые слова: принцип последовательности в подготовке будущих воспитателей и учителей начальной школы, художественно-эстетическая деятельность детей, готовность ребенка к художественно-эстетической деятельности.

THE PROBLEM OF CONTINUITY OF TRAINING OF FUTURE EDUCATORS AND TEACHERS OF ELEMENTARY SCHOOL ON ORGANIZATION OF ARTISTIC AND AESTHETIC ACTIVITY OF CHILDREN

The article reveals peculiarities in realization of the continuity principle in training future educators and teachers of elementary school on organization of children's artistic and aesthetic activity. The indexes of child's readiness for school in different spheres of its activity, and in particular, in artistic and aesthetic one have been determined in this research. Description of depicting activity of children of preschool age has been made, and the types of unconventional technologies of implementation of artistic images have been presented. There have also been determined the following directions in training of future educators and teachers of elementary school on organization of artistic and aesthetic activity of children: theoretical, organizational and methodical, and practical. Basic concepts, such as "continuity of education", "continuity", "artistic and aesthetic activity" have been analyzed in this paper. A role and value of creative imagination and thinking of children have been revealed in the context of artistic and aesthetic activity. Experience in training of future educators and teachers of primary school on organization of artistic and aesthetic activity of children has been reflected. The article also presents regularities in development of a creative personality of preschool and junior school age.

Keywords: continuity principle in training of future educators and teachers of elementary school, children's artistic and aesthetic activity, readiness of a child to artistic and aesthetic activity.

Процеси глобалізації та євроінтеграції України, демократичні перетворення в соціально-політичному, економічному і духовному житті зумовлюють масштабні трансформації у вітчизняному культурно-освітньому просторі. В цьому контексті значна місія належить педагогічній професійній освіті, стратегії її розвитку, розкриття ціннісно-смислового оновлення її змісту, обґрунтування її орієнтації на новий тип освіченості, приведення системи підготовки майбутніх фахівців відповідно до міжнародних освітніх стандартів детермінує необхідність удосконалення діяльності педагогічних вищих навчальних закладів (ВНЗ) щодо підготовки майбутніх вихователів та вчителів початкової школи.

Про це відзначається в нормативних освітніх документах: Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст., Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI ст.), Концепції національного виховання студентської молоді, Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір, Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року, Галузевій концепції розвитку неперервної освіти та ін.

Проблема наступності у підготовці майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу та вчителів початкової школи набули в педагогічній практиці особливої актуальності та своєчасності. Наступність розглядається як принцип неперервної педагогічної освіти. Неперервність освіти в Україні визначено пріоритетним напрямом її реформування [1; 3; 4]. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст. стверджується, що освіта має забезпечуватися наступністю змісту та координацією навчально-виховної роботи у всіх галузях освіти. Отже, держава задекларувала принципову важливість неперервності освіти у процесі розвитку і становлення особистості в її індивідуальній еволюції.

У державних стандартах дошкільної освіти та початкової загальної освіти визначено, що пріоритетним у вирішенні провідних завдань дошкільної та початкової освіти є компетентнісний підхід [2, с. 7], що дозволяє забезпечити становлення особистості дітей на всіх вікових етапах, розвиток її фізичної, пізнавальної, соціальної, естетичної сфери, набуття ними відповідної громадської позиції, життєвої мудрості, необхідних для втілення у майбутньому. Дошкільна освіта відкриває старт у шкільне навчання тим, що започатковує готовність усіх сфер індивідуальності дитини, насамперед, як до нової форми її життєдіяльності.

Випробовуваність, пластичність, образотворення з елементами творчості, усвідомлення вчинків і наслідків взаємодії та співпраці з дитиною повинні слугувати основою художньо-естетичної діяльності майбутніх вихователів і вчителів початкової школи. При цьому педагог має розкривати громадянську точку зору, не бути апатичним і несприятливим до сучасних технологій освіти в сфері трудового навчання, зображувальної діяльності. Така тенденція має проявлятися і в підготовці дітей дошкільного віку до навчання у школі.

Деякі аспекти проблеми підготовки майбутніх вихователів і вчителів початкової школи до організації художньо-естетичної діяльності дітей були предметом дослідження Е. Вільчковського, Н. Денисенко, О. Дронової, Н. Голоти, Н. Ленінець, С. Петренко, Г. Сухорукової, Л. Янцур та інших науковців, проте питання наступності в галузі дошкільної та початкової освіти вимагають певного уточнення.

Метою статті є розкриття особливості використання принципу наступності у підготовці майбутніх вихователів та вчителів початкової школи до організації художньо-естетичної діяльності дітей.

Зміна пріоритетів у навчально-виховному процесі підвищила роль гуманітарних, художньо-естетичних дисциплін та трудового навчання і зумовила потребу в розробці інтегрованих курсів, які б ширше і більш повноцінно реалізували завдання розвитку особистості дітей у процесі пізнавальної, художньої, трудової діяльності, а також потребу щодо змін організаційних форм навчання, удосконалення предметно-розвивального середовища, розробки методичного забезпечення особистісно-орієнтованого навчання у дошкільній і початковій освіті.

Шкільне навчання потребує інноваційних підходів з метою реалізації принципу наступності, що сприяє успішному вирішенню питань неперервної освіти в Україні, зокрема в дошкільному навчальному закладі (ДНЗ) й початковій ланці освіти. Реалізація запропонованих завдань містить певні суперечності, а саме: між головними лініями навчання й виховання дітей старшого дошкільного віку, що розкривають особливості творчої особистості для подальшого її розвитку; створення структурно-функціональної моделі навчально-виховного простору на суміжному періоді від ДНЗ до початкової школи; послідовне спрямування ігрової діяльності до навчальної роботи дітей; визначення відповідних умов, що потрібні для реалізації вищезазначених завдань щодо гармонійного розвитку дітей.

У ході дослідження теоретично й методично обґрунтовано основні положення щодо підготовки майбутніх вихователів та вчителів початкової школи, які покладені в основу експериментальної технології, що реалізується у процесі вивчення дисциплін художньо-естетичного циклу: «Методика викладання художньої праці в дошкільному закладі», «Основи образотворчого мистецтва з методикою зображувальної діяльності дітей», «Трудове навчання з практикумом», «Технології викладання трудового навчання», «Дизайн-освіта».

Майбутні педагоги на лабораторно-практичних заняттях, семінарах-практикумах, «круглих столах» вчать визначати напрямки навчання й виховання дітей на кожному віковому етапі розвитку, а також ознайомлюються з інноваційними технологіями, специфікою навчально-виховного процесу дошкільної й початкової галузей освіти; встановлюють раціональне співвідношення між знаннями, вміннями і навичками, що необхідні в підготовці дітей до школи; впроваджують різні інтерактивні технології навчання й виховання у ДНЗ (старша група) та початковій школі (1 клас); дотримуються принципу наступності щодо використання методів та прийомів роботи з дітьми у процесі розвитку мовленнєвої, логіко-математичної, природознавчої, здоров'язберігаючої, художньо-естетичної компетентностей.

Принцип безперервності освіти в аспекті нашого дослідження реалізується в забезпеченні наступності між дошкільною й початковою галузями освіти. Спадкоємність та їх взаємодія зв'язку формує простір для реалізації в навчально-виховній роботі закладів освіти єдиної, динамічної та перспективної системи, спрямованої на навчання, виховання, розвиток дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Таким чином, дошкільна й початкова ланки освіти нині мають чимало спільного, насамперед, визначають орієнтацію на ознаки особистості дитини, створення сприятливих умов для формування в неї відповідного усвідомлення власних інтересів, потреб, цінностей, власної ідентичності незалежно від зовнішніх впливів, а також гідності та поважного ставлення до оточуючих, творчих нахилів, художньо-технічних умінь, особливостей характеру, пізнавальних здібностей тощо.

У словнику «Професійна освіта» зазначено, що неперервність освіти – це система безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального потенціалу як найвищої цінності нації [5, с. 128–129].

Важливими умовами забезпечення функціонування безперервної освіти є дотримання таких педагогічних принципів освіти, як перспективність і наступність на всіх ланках освіти.

З погляду на взаємозв'язок дошкільної і початкової освіти, перспективність означає погляд вперед, роботу на майбутнє, на перспективу. Це знання вихователями ДНЗ програм 1 класу початкової школи, особливостей змісту й методів навчання, виховання та розвитку учнів з метою підготовки дошкільнят до шкільного навчання і спілкування в умовах шкільного середовища.

Наступність – це використання, врахування вчителями початкової школи здобутків і досягнень дітей в дошкільній освіті з метою організації природного входження дитини в процес систематичного навчання й виховання, спілкування більш високого гатунку в умовах нового соціального середовища. Це знання програм, змісту й методик дошкільного виховання, базових досягнень у розвитку дітей старшого дошкільного віку за різними видами їх діяльності та вихованості.

Наступність є об'єктивною закономірністю розвитку всіх життєвих явищ, внаслідок якого відбувається безперервний розвиток. Завдяки наступності нові надбання, змінюючи старі, зберігають у собі елементи своїх попередників.

У розвитку особистості дитини раннього, дошкільного й молодшого шкільного віку також є наступність, зокрема, вона виявляється в розвитку творчих здібностей особистості, формування яких є пріоритетним напрямом у діяльності різних ланок освіти.

У підручнику «Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному закладі» Г. Сухорукової, Н. Голоти зазначено, що наступність – це закономірність розвитку творчої особистості, якій необхідно спеціально створювати умови для творчого розвитку й подальшого навчання в школі [7, с. 352].

У ДНЗ, з огляду на перспективу шкільного навчання, важливо проектувати й формувати базові основи творчої особистості, чітко визначаючи їх у меті, змісті, формах і методах художньо-естетичної діяльності дітей. У різні періоди дошкільного дитинства (враховуючи специфіку домінуючих потреб кожного вікового періоду, провідний вид діяльності, новоутворення й магістральні лінії розвитку) важливо визначати своєрідні завдання, зміст, методи й форми художньо-творчого розвитку. Так, провідною в ранньому дитинстві є предметна діяльність, яка суттєво впливає на характер художньо-естетичної діяльності й можливості особистісного розвитку дитини в ній. Художньо-естетична діяльність, що зароджується в ранньому віці, містить риси предметної діяльності: зображення переважно предметного характеру, діти намагаються діяти з ними як з реальними предметами, їх цікавить процес діяльності, а не її результат і суспільна оцінка.

У дошкільному віці потреби змінюються, дитина більше зорієнтована не на предмет, а на людей, на їхні дії з предметами, на взаємодію й взаємини в людському спілкуванні. Змінюється провідна діяльність, нею стає сюжетно-рольова гра, в якій дитина намагається пізнати сенс діяльності дорослих людей, особливості взаємостосунків. Естетико-технологічна діяльність у вищезазначений період розвивається за законами добра та краси й водночас містить суспільні переваги. Так, творчий характер діяльності стимулює розвиток найважливішого психічного новоутворення цього періоду – уяви як базової основи творчості, котра є особливо важливою як для гри, так і для художньо-естетичної діяльності. У цей період в процесі набуття знань, умінь і навичок розвиваються творчі вміння, необхідні для реалізації творчої уяви й задумів.

Значення творчої уяви, що розвивається в дошкільному дитинстві, дуже важливе для всього подальшого розвитку особистості в більш зрілі роки протягом творчої діяльності. Перспективний пріоритетний напрям розвитку продуктивної уяви в умовах художньо-естетичної діяльності зберігається й у початковій школі.

У процесі навчання в учнів початкової школи формується новий спосіб креативного пізнання світу – теоретичне мислення, що відбувається в формі абстрактних понять. Це дає можливість учням більш свідомо засвоювати принципи, закономірності, технології створення художніх образів.

Креативне мислення молодшого школяра є якісно новим етапом у розвитку творчих здібностей особистості, початок якому дає розвиток продуктивної уяви в дошкільному

дитинстві. З погляду на перспективи розвитку особистості в дошкільний період бажано розвивати продуктивну уяву дітей у процесі занять та в самостійній художній діяльності.

У ході неперервної педагогічної практики у ДНЗ майбутніми вихователями визначено показники готовності дитини до школи в різних сферах її життєдіяльності. У художньо-естетичній діяльності діти дошкільного віку:

- вміють емоційно відгукуватися на вияви естетичного в житті та мистецтві, висловлювати власні думки й почуття, судження про красиве в усьому, що навколо неї;
- розуміють засоби художньої виразності різних видів образотворчого мистецтва;
- володіють елементарними знаннями про основні види і жанри образотворчого мистецтва, їхні спільні та відмінні риси;
- вміють естетично оцінювати твори мистецтва;
- вміють самостійно створювати художні образи засобами виразності різних видів образотворчої діяльності і провідних технік: малювання, ліплення, аплікації, конструювання;
- володіють різними технічними прийомами, технологією роботи з різними матеріалами;
- створюють зображення за допомогою різних способів сприймання дійсності: за уявою, уявленнями, з пам'яті, за натурою, з природи, за власним задумом;
- виявляють ініціативу, творчість, самостійність у художній діяльності, прагнуть до оригінальних рішень.

Узагальнюючи практичний досвід щодо організації художньо-естетичної діяльності майбутніх вихователів, відзначимо широке використання нетрадиційних технологій виконання художніх зображень: малювання нетрадиційними матеріалами, симетричного передрукування плями, ниткографії тощо. Вони додають екстрою, вносять елемент гри у процес зображення, розвивають в дітей уміння художнього експериментування, уяву, фантазію, впевненість і свободу рухів та дій. Цей напрям доцільно і корисно розвивати в школі.

Практика свідчить, що вихователі ДНЗ і вчителі початкової школи не завжди розуміють, що творчий розвиток особистості засобами художньо-естетичної діяльності є спільною метою як дошкільної, так і початкової освіти. Таким чином, не може бути різких відмінностей в їх завданнях, змісті, формах і методах навчання. У навчанні, розвитку дітей засобами образотворчої діяльності доцільно спиратися на гру. Ідентифікація себе з художником є цікавим процесом перевтілення, визволення, звільнення ока, руки і серця дитини. Зображувальна діяльність стає процесом, який активно стимулює уяву і творчість дитини, що готова до такої діяльності. Педагогу залишається лише діяти на цій хвилі інтересу дітей.

Учителі початкової школи мають розуміти, що дитина приходить до них з певним досвідом художнього світосприймання та образотворчої діяльності, здобутим у ДНЗ, сім'ї, дитячій академії мистецтв, гуртках і студіях будинків дитячої творчості. Для них важливо ознайомитися з досягненнями дитини дошкільного віку, щоб зберігати і розвивати їх, підтримувати особистісно та суспільно спрямовані мотиви діяльності кожної дитини. Адже всі вони бажають захопити, вразити своїми творчими здобутками інших, дорослих та однолітків. Учителі початкових класів вивчають програми, стандарти і досвід вихователів ДНЗ, продовжують підтримувати та супроводжувати обдарованих дітей [2, с. 59].

Таким чином, для координації навчально-виховного процесу на суміжних ступенях освіти треба забезпечити наступність в методах педагогічної роботи. Передусім йдеться про використання таких методів і прийомів, які активізують особисту творчу манеру дітей та учнів: ситуації вибору, ігрові ситуації, ігрове експериментування, моделювання, творчі проекти (колективні та персональні), дизайн-діяльність, виставки-презентації (тематичні та персональні) тощо.

Значимо, що спільна робота ДНЗ і шкіл стосовно забезпечення наступності та перспективності в освітній роботі з організації художньо-естетичної діяльності може здійснюватися за такими напрямками:

- теоретичний – участь обох педагогічних колективів у спільних науково-практичних конференціях, педагогічних радах, методичних семінарах з питань наступності, взаємне ознайомлення вчителів і вихователів зі змістом програм ДНЗ і початкової школи, сучасних педагогічних технологій, що застосовуються в початковій і дошкільній освіті;

- організаційно-методичний – відвідування вчителями занять з художньо-естетичної діяльності, творчих виставок робіт вихованців ДНЗ, а вихователями – уроків «Трудове навчання», «Образотворче мистецтво» та гуртків художнього спрямування в школі;

- практичний – проведення спільних мистецьких конкурсів дошкільнят і першокласників («Умілі рученята», «Я мрію свою малюю», «Кращий аранжувальник» тощо), проведення КВК художньо-естетичного змісту, організація спільних виставок дитячих творчих робіт.

Отже, винайдення і застосування вихователями ДНЗ і вчителями початкових класів нетрадиційних спільних форм і методів організації художньо-естетичної діяльності дітей дає можливість їм забезпечити реалізацію принципу наступності художньо-естетичного розвитку особистості дитини у просторі дошкільної та початкової освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти / авт. кол.: А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богиніч та ін.; наук. кер. А. М. Богуш. – К., 2012. – 26 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова освіта. – 2011. – № 18 (594). – С. 5–39.
3. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002. – 334 с.
4. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 264 с.
5. Професійна освіта: словник: навч. посібник / уклад. С. У. Гончаренко та ін.; ред. Н. Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.
6. Савченко О. Я. Покликання початкової школи / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2008. – № 2. – С. 1–3.
7. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник / Г. В. Сухорукова, О. О. Дронова, Н. М. Голота, Л. А. Янцур – К.: Вид. дім «Слово», 2010. – 376 с.
8. Формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної та початкової освіти: зб. наук.-метод. праць / за заг. ред. В. С. Литнєва, Н. С. Колесник, Т. В. Наумчук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 620 с.